

משתלח מבפנים, וזו נוכח פתח אהל
מועד, זה מכפר וזה מטהר. ומי יבא
בסוד ה'?

שיטת ר' מתיא בן חרש בסוף יומא. כן
בסתרי התורה, כי הפרה האדומה
והשעיר המשתלח, כאשר יעשו, זה

סימן י

כריתת רחם לאשה הסובלת מדימום כבד

שאלות

הורמונאליים לויסות וסתותיה. הפתרון
היחיד שמוצע לה הוא כריתת רחמה. האם
הדבר מותר?

תשובה

צריך לברר אם נשים אלו מוגדרות
כחולה שאין בו סכנה. כי אם נניח שדינן
כשל חולה, התיירו לחולה לעבור על איסור
דרבנן (רמ"א יו"ד סי' קנה ס"ג), וסירוס של
אשה לרוב הדעות אסור רק מדרבנן.

השאלה היא א"כ מהו גדר חולי? והאם
העובדה שאשה מעוגנת מבעלה זמן רב
נחשבת למחלה.

הגדרת חולה היא מי שנופל למשכב.
כמבואר באו"ח (סי' שכח ס"ז):

חולה שנפל מחמת חליו למשכב ואין בו
סכנה, הגה: או שיש לו מיחוש שמצטער
וחלה ממנו כל גופו שאז אע"פ שהולך
כנפל למשכב דמי (המגיד פ"ב).

אמנם אשה זו אינה צריכה לשכב במיטה
כל היום. היא מתהלכת לכאורה על בוריה,
אולם צערה הנפשי גדול מאוד. ומבואר
בהגה הנ"ל שגם מצטער, אם הצער גדול עד
שכל גופו סובל ממנו, גם אם אינו נופל
למשכב, הוא נחשב לחולה.

א. אשה כבת 40 אם ל-4 ילדים שסובלת
כבר שנים מדימומים רבים כתוצאה
משימוש בעבר בהתקן 'מירנה'¹. כל
התרופות לא עוזרות. היא מצליחה
להיטהר רק יומיים שלושה בחודש.
כתוצאה ממצבה היא סובלת מחרדות
נפשיות וזקוקה לתרופות מרגיעות. לדעת
הרופאים רקמת הרחם פגועה ללא תקנה.
מוצע לה לעבור טיפול שבו תגורר שכבה
מהרחם. כתוצאה מהטיפול סיכוייה להרות
יהיו קלושים. כלומר מדובר במעין סירוס.
ב. שאלה דומה, אך הנתונים שונים.
מקרה זה חמור יותר מקודמו. אשה
מבוגרת הסובלת משתי וסתות בחודש.
ויוצא שהיא טהורה לכל היותר רק יום
אחד בחודש ולפעמים גם זה לא. הדבר
מפריע מאד לשלום הבית. כמו"כ היא
סובלת גם מהפרעות הורמונאליות
המשפיעות עליה נפשית וזקוקה לתמיכת
בעלה. אך מכיון שרוב הזמן הם אסורים
הם נמנעים מתמיכה, חוץ ממצבים חריגים.
בגלל ההפרעות ההורמונאליות הרופאים
אוסרים עליה להשתמש באמצעים

1. התקן המפריש הורמונים ולעתים בעיקר בהתחלה גורם ליציאה בלתי פוסקת של דם מהרחם.

חשש לפירוד ביניהם לא גרע מחסרון אבר. ור' פ"ת (אה"ע סי' קנו) שכדי למנוע פירוד בין בעל לאשתו מותר לבטל עשה של פו"ר. ובחולין (קמא ע"א):

הואיל ואמר מר גדול שלום שבין איש לאשתו שהרי אמרה תורה: שמו של הקדוש ברוך הוא שנכתב בקדושה ימחה על המים, והאי מצורע כיון דכמה דלא מטהר – אסור בתשמיש המטה, דכתיב (ויקרא יד) וישב מחוץ לאהל שבועת ימים, אהל – זו אשתו, מכאן שאסור בתשמיש המטה, מהו דתימא: כיון דאסור בתשמיש המטה, ליתי עשה דידיה ולידחי עשה דשלוח הקן, קמ"ל.

אמנם למסקנה אין עשה דוחה עשה משום דמאי אולמיה דהאי עשה מהאי עשה ושב וא"ת עדיף, אך עצם ההו"א שעשה של גדול השלום, שלא לעכב בעל מלשוב לביתו, היה דוחה עשה, מראה לנו מה משקלו של שלום הבית. ושם יתכן שמדובר במצורע שהורחק מביתו רק שלושה שבועות שבוע הסגר, שבוע מוחלט ושבוע של טהרה. ויש סיכוי שימצא שתי ציפורים חיות גם ללא קן זה בו הוא רוצה להשתמש. הרי לא כלו ציפורים מן העולם. ובכ"ז היתה הו"א להתיר נטילת אם על הבנים לצורך השבת המצורע לביתו בהקדם האפשרי. לכן יש אולי מקום להתיר עבורו איסור דרבנן.

במקרה השני מדובר באשה שנוסף לצערה הגדול היא סובלת מבעיה נפשית. כבר הרמב"ם (ח' פרקים פ"ג) קבע "לנפש בריאות וחולי כמו שלגוף בריאות וחולי". אמנם כוונתו למי שמידותיו לא ראיות אך ק"ו למי שלוקה בנפשו ודעתו משובשת או עלולה להשתבש.

כדמות ראייה שמצב נפשי קשה נחשב

והנה צריך להבין מדוע התירו איסורי דרבנן לחולה שאין בו סכנה?

נלענ"ד שמלשון המ"מ שהובא להלכה ע"י הרמ"א בסי' שכח סי"ז חולה הוא בגדר מצטער. אלא שצער גדול יותר ממי שיש לו מיחוש בעלמא, וקנה המידה לצער גדול הוא שכל גופו סובל והוא צריך בעצם לשכב. ומצטער פטור משום שדרכיה דרכי נועם. ראה סוכה (לב ע"א) שאפילו במצות לולב שהיא מהתורה, אנו אומרים שלא יתכן שהתורה חייבה ליטול לולב קוצני שכאבו גדול. וק"ו למצוות דרבנן. חכמים לא העמידו את דבריהם במקום צער גדול. אמנם אם מדובר בצער קטן, המאפשר עדיין לקיים מצוות, אם כי בדוחק, לא התירו לעבור אפילו על איסור דרבנן. אך מי שצער גדול יותר עד שאינו יכול לקיים מצוות אלא מתוך צער גדול מאוד דין חולה יש לו. קנה המידה לצער גדול הוא שאדם צריך לשכב וקשה לו ללכת כאחד האדם, למרות שאינו שוכב בפועל. לפי הנחה זו השכיבה אינה **סיבת** ההיתר, אלא היא **סימן** לצער הגדול שבו האדם נמצא עד כדי כך שהוא היה מעדיף לשכב. ולכן למרות שהוא מתהלך על בוריו, מכיון שבעצם הוא היה צריך לשכב, אלא שהוא עושה מאמץ גדול לקום ממשכבו ולהתהלך, הוא בגדר חולה. ולפי"ז כל צער גדול כל כך שנראה שחכמים לא העמידו את דבריהם במקרה כזה, התירו משום דרכי נועם.

והנה בסכנת אבר התירו איסור דרבנן גם במקום שאינו חולה גמור. כי חסרון אבר נחשב בעיני חכמים לא פחות משכיבה במיטה אם לא למעלה מזה. ולפי"ז נראה שחשש לעיגון דומה קצת לחסרון אבר. שהרי אשתו כגופו ובעל כאשתו ואם יש

משמע להיפך, שלא מחמת מחלתו התיירו אלא משום עיגון בלבד. ומשמע שבגלל טירוף דעת לבד לא התיירו.

וידידי הגר"א אבידן בספרו דרכי חסד (עמ' קמ) הביא בשם ידידי הגר"י הלפרין שציטט את גליון מהרש"א (ר' שלמה איגר) שם שמהרשב"א משמע שגם כשאינו ירא שמא תיפול ליד יבם מותר לקנות בשבת. כלומר, גם בטירוף דעת לבד סגי. וז"ל הרשב"א:

וא"ת היאך התיירו להקנות לו רשותו בשבת והא אמרי' בעירוובין (ס"ט ב') ב"ש אומרים אין מבטלין רשות בשבת וב"ה מתירין ומפרש טעמא התם משום דסלוקי מסלק נפשיה משמע דסלוקי נפשא אין אבל אקנויי רשותא לא, וי"ל דשכ"מ שאני כי היכי דלא ליפול קמי יבם א"נ כדי שלא תטרף דעתו עליו.

וז"ל הר"ש איגר בגל' מהרש"א שם:

בשכ"מ הקלו שלא תפול... בהר"ן כאן כ' שלא תטרוף דעתו שירא שתיזקק ליבם ונ"מ לכאורה באינו ירא והגט ביד שליח מתמול שלשום וערש"י כאן כ' ג"כ היה ירא ועי' בח"ד (חי' הרשב"א) כאן שני הטעמים.

הרשב"א נקט שני טעמים ובגלל כל אחד מהם לחוד מותר היה להקנות בשבת. הנפ"מ בין שני טעמי הרשב"א היא כאשר אין חשש לטירוף דעת אלא רק לעיגון. וכגון במקום שאין שכ"מ ויש רק חשש לעיגון מותר לעשות מלאכה דרבנן.

גם בחי' הריטב"א (מכת"י הוצ' מוסה"ק)

הביא שני טעמים אך פרט יותר:

וא"ת האיך התיירו דתיזיל ותיחוד ותפתח והא קי"ל קונה קניין בשבת ואסור? וי"א דמשום שלא תטרף דעתו

למחלה אפשר אולי להביא מב"ב (קנו ע"ב): קונין קנין משכיב מרע אפי' בשבת... שמא תטרוף דעתו עליו.

משמע שטירוף דעת מצדיק חילול שבת באיסור דרבנן. כלומר יש לו דין חולה. אמנם יש לדחות ראייה זאת כי השכ"מ נחשב למסוכן מצד עצמו, גם ללא טירוף הדעת, ולכן יש מקום להקל ולהתיר קניין בשבת. אלא שהדבר תלוי אם פקו"נ הותר בשבת או רק נדחה. שאם הותר בשבת עושים למענו גם דברים שאינם צריכים לרפואתו כגון להדליק לו מדורה בחודש תמוז, כמבואר במ"מ פ"ב מהל' שבת ה"ד. אך למ"ד פיקו"נ רק נדחה, ע"כ מה שהותר לחלל שבת משום טירוף דעת הוא משום שמצב נפשי קשה דינו כחולה. מיהו בכ"ז עדיין יש לדחות שחולה מסוכן שאני כי כל הרעה במצבו הנפשי עלולה להשפיע על מצבו הבריאותי.

ור' שו"ת חתם סופר (או"ח סי' קמה) שדן בשאלה האם מותר לחלל יו"ט שני לשם התרת עגונה והביא ראייה מהר"ן בגיטין (עו ע"ב) שהתיירו קניין משום טירוף דעת של שכ"מ, אך לא משום חשש עיגון. מבואר אפוא שטירוף דעת של שכ"מ נחשב למחלה אך עיגון אינו נחשב למחלה ולא כמש"כ לעיל. ומצד העיגון אין מקום להתיר איסור דרבנן. אך מצד המצב הנפשי אולי כן התיירו. אלא שכאמור, שם מדובר בשכ"מ ויתכן שרק בטירוף דעת של שכ"מ התיירו אך בסתם טירוף דעת לא התיירו.

ולענ"ד מרש"י בגיטין שם ניתן להוכיח שלא כהר"ן שכתב בד"ה תקף ליה עלמא: והיה ירא פן ימות ותזקק ליבם ואסור לטלטל גט בשבת ולמוסרו לה.

הדעת, וא"כ ממנ"פ יש היתר לעבור על איסור דרבנן. אלא ששתי הסיבות לא מוחלטות:

א. אין להסיק מהיתר עגונה גמורה, שאינה יכולה להינשא בשום אופן, לעגונה שלנו, שאמנם היא מעוגנת מקשר עם בעלה, אך בכל זאת יש לה בעל ואינה דומה לעגונה שאין לה בעל בכלל.

ב. אין להסיק מטירוף הדעת של שכ"מ למצבה הנפשי של האשה בנ"ד שאינה במצב הדומה לשכ"מ.

מ"מ יש מקום לסברה שהחשש שלא תיפול לפני יבם דיו כדי להתיר איסורי דרבנן מסוימים. ואולי יש כאן פתח להתיר בשעה"ד גם איסורי דרבנן אחרים. וכן יש לומר שכאשר יש חשש לטירוף הדעת גם מי שאינו שכ"מ דין חולה יש לו. אמנם משכ"מ אין להוכיח, אך מוסכם על הפוסקים שמחלת נפש גם היא מחלה. ולכן נלענ"ד להתיר את הסירוס. וה' יצילנו משגיאות.

עליו התיירו. וזה תימה דהכא מאי חששא איכא שהרי הוא לא היה מחזור אחר הקניין והאשה [היא ש]היתה מחזרת אחריו. אלא י"ל דהכא כיון שהוא לא היה עושה אלא אמירה בעלמא לא גזרו בהא דאיכא חששא שלא תיזקק ליבם.

לדעה זו אכן די בחשש שלא תזדקק ליבם ע"מ להתיר קנין בשבת. אולם הוא עצמו אומר שמדובר בקניין באמירה בלבד ואין להסיק מכאן שהתיר כל איסור דרבנן (ר' עירובין סח א שאמירה קלה יותר מכל מלאכה דרבנן). ועוד, הריטב"א לא הכריע כדעה זו. הוא מביא אותה בשם י"א ומביא גם דעות אחרות. וכשנעמוד למנין נמצא שמכל הראשונים רק רש"י הביא את הנימוק של חשש לעיגון בלבד. הרמב"ן הר"ן והמאירי הביאו רק את הנימוק של טירוף הדעת. והרשב"א והריטב"א הביאו את שני הנימוקים ולא הכריעו. ובנ"ד יש גם עיגון וגם חשש לטירוף

סימן יא

הולדת ילד לצורך רפואת אחיו

פתיחה

מסתבר שאין חיוב להביא ילד נוסף לעולם רק לשם הצלת אחיו. יש גבול להשתדלויות שהתורה חייבה אדם לשם הצלת הזולת. ראה למשל ב"ב ג ע"ב שאדם או ציבור לא חייבים למכור בית בנוי לשם מצות פדיון שבויים. למרות חומרתה של מצוה זו והסכנות בהן נמצא השבוי, המחייבים לטרוח בגוף ובממון ע"מ

ילד חולה במחלה קטלנית. הפיתרון הוא השתלת מח עצם מרקמות זהות. מוצע להורים ללדת אח כדי להשתמש ברקמותיו לרפוי אחיו (כדי שהילוד יהיה באמת מתאים יש צורך בהפריה מלאכותית שבה ימיינו את העובר בעל הרקמות הזהות ואותו ישתילו ברחמה של האם לשם המשך ההריון). האם מותר להוליד ילד למטרה זו כדי שתאי גופו ישמשו כהצלה לאחיו?